

การรับรู้และความสนใจของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ Perception and Interest of Youth in Participating Creative Tourism Activities

กานต์นรี สุทธิ¹ และเลิศพร ภาระสกุล²
Kannaree Sutthi and Lertporn Parasakul

Received: 15 November 2022; Revised: 2 December 2022; Accepted: 17 December 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การรับรู้ของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 2) ความสนใจของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ 3) เปรียบเทียบการรับรู้ของเยาวชนกับความสนใจในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย นิสิต/นักศึกษาระดับปริญญาตรีของสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 400 คน สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธี ร้อยละ Factor Analysis และ IPA

ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนมีการรับรู้และความสนใจกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 9 ด้าน ได้แก่ การทดลองทำงานหัตถกรรมพื้นบ้าน การทดลองทำงานหัตถกรรมประณีตศิลป์ที่ใช้ฝีมือ การทำเครื่องประดับจากโลหะมีค่า การเรียนรู้วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพด้วยการลงมือปฏิบัติ การเจียระไนหินและการทอผ้าพื้นเมือง การย้อมสีผ้าด้วยโคลน การทำอาหารพื้นเมือง การทำผ้าห่ม และการฝึกการนวดแผนไทย และการทำอาหารพื้นบ้านเฉพาะถิ่น และส่วนใหญ่เยาวชนมีการรับรู้และสนใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ อาหารพื้นบ้าน ศิลปะหัตถกรรมพื้นเมือง วัฒนธรรมท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ของชุมชน แสดงว่าแหล่งท่องเที่ยวสามารถตอบสนองได้เป็นอย่างดีในกิจกรรมที่เยาวชนมีการรับรู้มาก ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวต้องรักษาคุณภาพให้อยู่ในระดับสูงต่อไป ไม่จำเป็นต้องโฆษณาหรือส่งเสริมเพราะเยาวชนรู้จักดีและสนใจมาก

คำสำคัญ : การรับรู้ ความสนใจ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

¹ นักศึกษาปริญญาโท คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต Email: kannaree@live.com
เบอร์โทร 085-8046456

² รองศาสตราจารย์ คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต Email: lertpornpara@yahoo.com
เบอร์โทร 085-1132546

Abstract

The objectives of this research were to study 1) youth's perception of creative tourism activities 2) youth's interest in creative tourism activities and 3) to compare youth's perception with interest in creative tourism activities. creative tourism activities. The sample group was 400 students/undergraduate students of public and private educational institutions in Bangkok and surrounding provinces, by random sampling. collect data from questionnaires The data were analyzed by frequency, percentage, factor analysis and IPA.

The youth had awareness and interest in creative tourism activities in 9 areas: an experiment in making fine craftsmanship, making jewelry from precious metals, learning the way of life of an occupation through practice, stone cutting and indigenous weaving, mud dyeing, local cooking, making blankets and practicing Thai massage and local cooking. The most of the youth are aware and interested in creative tourism activities, such as local food. indigenous arts and crafts local culture and the history of the community shows that tourist attractions can respond well in activities that are highly perceived by youth. Therefore, tourist attractions must continue to maintain a high level of quality. There is no need to advertise or promote because young people are well known and interested.

Keywords : Perception, Interest, Creative Tourism Activities

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2542 โดยได้รับแรงบันดาลใจจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เป็นที่น่ายินดีของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ ที่ต้องการได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ นักท่องเที่ยวเหล่านี้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม (Engaged) ระหว่างตัวนักท่องเที่ยว (Guest) กับผู้ให้บริการหรือเจ้าบ้าน (Host) ที่ไปเยือน เพื่อที่จะได้เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และได้รับประสบการณ์ที่แท้จริงผ่านกิจกรรมต่าง ๆ (Authentic-active Participation) อันก่อให้เกิดการเรียนรู้ในพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งรูปแบบและลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นี้จะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม พัฒนาศักยภาพของ

ตนไปร่วมกัน ทำให้เกิดความจดจำ ประทับใจ แล้วเข้าใจศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพื้นที่นั้น ๆ อย่างลึกซึ้ง (Understanding Specific Cultural of the Place) นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นแนวทางการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ต้องรับความต้องการและสอดคล้องกับรสนิยมของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน ที่ไม่เพียงแต่ต้องการ “มองดู” (Seeing) สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตน แต่ได้มีโอกาสที่จะ “ลงมือทำ” (Doing) เพื่อเรียนรู้ทำความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ท่องเที่ยวอย่างแท้จริง เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนผ่านการปฏิบัติ (Practice) กิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมที่จัดไว้ในพื้นที่ท่องเที่ยว กิจกรรมจากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังก่อให้เกิดแรงบันดาลใจใหม่แก่นักท่องเที่ยว โดยสามารถนำไปประยุกต์ปรับใช้กับชีวิตประจำวันของตนภายหลังจากการมาเยือนพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบเดิมที่มีเพียงแต่การเลือกซื้อของที่ระลึกที่จากร้านค้าและเก็บภาพถ่ายเพียงเท่านั้น (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, 2556)

เยาวชนถือเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศชาติในด้านต่าง ๆ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนสามารถใช้การจัดการการท่องเที่ยวผ่านการจัดกิจกรรมประเภทต่าง ๆ เป็นแนวทางหนึ่งซึ่งช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนให้มีคุณภาพ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการ โดยการพัฒนาเยาวชนในองค์กรรวมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้เยาวชนเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพอันเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ อีกทั้งการจัดการการท่องเที่ยวสำหรับเยาวชนอย่างถูกวิธียังช่วยให้เยาวชนได้รับความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวหนึ่งที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้พัฒนา หรือได้ใช้ศักยภาพหรือความสามารถด้านแนวคิดสร้างสรรค์ของเยาวชนเอง

จากเหตุผลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการรับรู้และความสนใจของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อนำผลการวิจัยใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการวางแผนกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับเยาวชน รวมถึงเพื่อให้ผู้ประกอบการและสถาบันการศึกษาจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับเยาวชน เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรับรู้ของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
2. เพื่อศึกษาความสนใจของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

3. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ของเยาวชนกับความสนใจในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

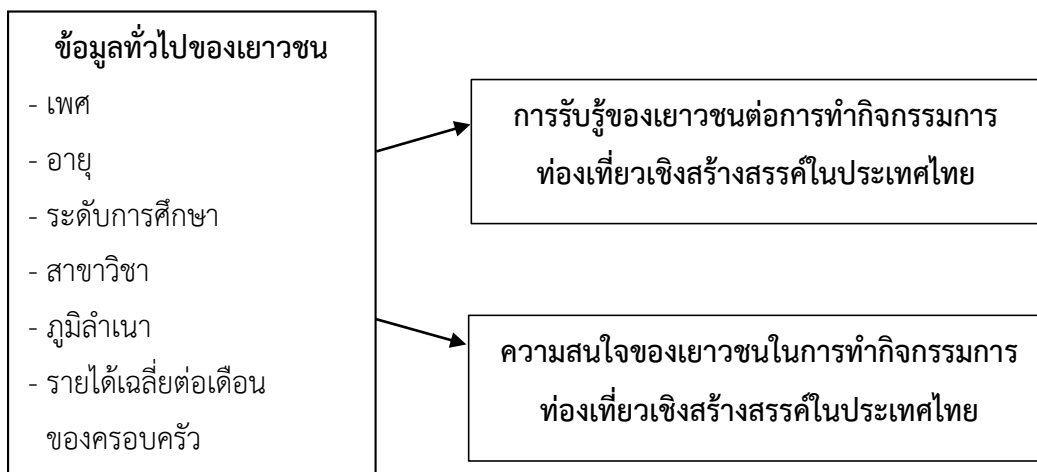
สมมติฐาน

1. เยาวชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน จะมีการรับรู้ต่อการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่างกัน

2. เยาวชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน จะมีความสนใจต่อการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง การรับรู้และความสนใจของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ที่มีอายุระหว่าง 15 – 24 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ นิสิต/นักศึกษาระดับปริญญาตรีของสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 400 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Cochran (1977) โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งผู้วิจัย

พิจารณาจากความสะดวกในการเก็บแบบสอบถาม และความเต็มใจของผู้โดยสารในการตอบแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบด้วย 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และภูมิลำเนา

ตอนที่ 2 การรับรู้ของเยาวชนที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ตอนที่ 3 ความสนใจของเยาวชนที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ตอนที่ 4 ความสนใจที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับกิจกรรมอื่น ๆ

การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ

1. ตรวจสอบค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้วยค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of item objective congruence) โดยนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมหรือความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหาสาระของสิ่งที่ต้องการจะวัด โดยมีผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน แล้วนำข้อคำถามที่มีค่า IC มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 มาสร้างแบบสอบถามฉบับทดลองใช้ (Try Out)

2. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่น (reliability) ของเครื่องมือวิจัย เป็นการตรวจสอบความเชื่อมั่น ใช้วิธีการตรวจสอบความสอดคล้องภายใน (internal consistency) โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยกำหนดความน่าเชื่อถือของค่าสัมประสิทธิ์แอลฟามากกว่าหรือเท่ากับ 0.7

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสาร รายงาน งานวิจัย ข้อมูลที่รวบรวมได้จากหน่วยงานราชการและเอกชน และข้อมูลจากการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสอบถามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย นิสิต/นักศึกษา ระดับปริญญาตรีของสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 400 คน ที่มีความเต็มใจในการตอบแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล วิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ และค่าร้อยละ
2. การวิเคราะห์การรับรู้และความสนใจของเยาวชนที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ วิเคราะห์ด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ Factor Analysis
3. การเปรียบเทียบการรับรู้ของเยาวชนกับความสนใจในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ใช้เทคนิค IPA (importance performance analysis) ของ Martilla & James (1997)

ผลการวิจัย

จากจำนวนเยาวชน ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทั้งหมด 400 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 75.3 มีอายุอยู่ระหว่าง 19-22 ปี ร้อยละ 45.5 ระดับการศึกษาปริญญาตรี ร้อยละ 45.5 กำลังศึกษาสาขาวิชาศิลปศาสตร์ ร้อยละ 57.0 มีภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ร้อยละ 27.5 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัวอยู่ระหว่าง 25,001 - 35,000 บาท ร้อยละ 37.5

การรับรู้ของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พบว่า การรับรู้ที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การทดลองทำงาน หัตถกรรมพื้นบ้าน รองลงมาคือ การทดลองทำงานหัตถกรรมประณีตศิลป์ที่ใช้ฝีมือ กิจกรรมการทำเครื่องประดับจากโลหะมีค่า การเรียนรู้วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพด้วยการลงมือปฏิบัติ กิจกรรมการเจียรไนหินและการทอผ้าพื้นเมือง กิจกรรมการย้อมสีผ้าด้วยโคลน กิจกรรมการทำอาหารพื้นเมือง กิจกรรมการทำผ้าห่มและการฝึกการนวดแผนไทย และกิจกรรมการทำอาหารพื้นบ้าน เฉพาะถิ่น ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการรับรู้ของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในภาพรวม

การรับรู้ของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	Mean	S.D.
การทำ “ตุ๊กตาคิง” ที่ชุมชนวัดพระเกิด	3.83	.467
การทำเซรามิกสุโขทัย	3.78	.538
การทำวาวดูดย่อย	3.88	.397
การทำสังคโลกในชุมชนเครื่องปั้นดินเผาศรีสัชนาลัย บ้านเกาะน้อย	3.82	.439
การทำพิมพ์พระสุโขทัยที่บ้านพระพิมพ์ลักขมณศิลป์	3.92	.306
การเย็บอบบ้านน้ำเชี่ยว	3.60	.693

ตารางที่ 1 (ต่อ)

การรับรู้ของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	Mean	S.D.
การวาดลายบนหน้ากากผีขนน้ำ	3.31	.861
การทำลูกปัดแบบโบราณแบบทวารวดี	3.40	.782
การเลี้ยงหอยตะไกร	3.51	.711
การเขียนลวดลายสังคโลกลงผืนผ้า บ้านปริตภิรมย์	3.36	.836
การทำกังหันน้ำโบราณที่บ้านหนองฟ้าแลบ	3.53	.675
การเขียนอักษรตัวเมืองแบบล้านนา ที่วัดพญาวัด	3.76	.480
การประดิษฐ์ดอกกุหลาบจากใบเตยที่ชุมชนพื้นถิ่นตะเคียนเตี้ย	3.73	.494
การทำต้นผึ้ง ตำหนักพอกวน	3.80	.463
การปลูกพืชผักสมุนไพรพื้นบ้านที่ชุมชนพื้นถิ่นตะเคียนเตี้ย	3.61	.628
การทำพวงมโหตรที่ชุมชนพื้นถิ่นตะเคียนเตี้ย	3.75	.489
การตกปลาหรือตกหมึกที่บ้านบางละมุง	3.57	.601
การลากหมึกหอมในช่วงกลางวันที่เกาะช้าง	3.58	.690
การตกหมึกกล้วยในช่วงกลางคืนที่เกาะช้าง	3.68	.590
การเจียรไนหินข้าวตอกพระร่วง	3.47	.931
การทอผ้าพื้นเมืองน่านที่บ้านชาวหลวง	3.86	.419
การทอผ้าพื้นเมืองน่านที่โฮงเจ้าฟองคำ	3.68	.588
เรียนนาฏศิลป์สุโขทัย ระบายสีลายสังคโลก	3.89	.372
การทำผ้าหมักโคลนที่บ้านนาตันจัน	2.51	1.124
การทำข้าวเป็ที่บ้านนาตันจัน	1.93	1.054
การทำอาหารพื้นบ้าน แกงซี่เหล็ก บ้านนครชุม จ.กำแพงเพชร	2.23	.955
การทำวุ้นสมุนไพร ตามวิถีชนบทชุมชนพื้นถิ่นตะเคียนเตี้ย	1.79	1.020
การทำขนมยาคาวีวิถีชีวิตมุสลิมจาม (บ้านน้ำเขียว)	2.26	.831
การทำผ้าหม่นวมเชียงคาน ร้านสุณีพร	3.61	.655
การนวดแบบกัวชาและการนวดแผนไทยที่ชุมชนพื้นถิ่นตะเคียนเตี้ย	3.77	.504
การทำอาหารพื้นบ้านด่านซ้าย การทำผักสะทอน	3.88	.352
การทำอาหารพื้นบ้าน ชุมชนครัวหนองเสือ	3.56	.512
เฉลี่ยรวม	3.34	0.241

จากตารางที่ 1 พบว่า เยาวชนมีการรับรู้ในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดย การทำพิมพ์พระสุโขทัยที่บ้านพระพิมพ์ลัทธิธรรมศิลป์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (Mean = 3.92) รองลงมา คือ เรียนนาฏศิลป์สุโขทัย ระบายสีลายสังคโลก (Mean = 3.89) ถัดมาคือ การทำว่าวดู้ดู้ด (Mean = 3.88) การทำอาหารพื้นบ้านด่านซ้าย การทำผักสะทอน (Mean = 3.88) และการทำวันสมุนไพร ตามวิถีชนบทชุมชนพื้นถิ่นตะเคียนเตี้ย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (Mean = 1.79)

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) การรับรู้ของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พบว่า การรับรู้ที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การทดลองทำงานหัตถกรรมพื้นบ้าน (Mean = 3.80) ซึ่งประกอบด้วย การทำ “ตุ๊กตาคิง” ที่ชุมชนวัดพระเกิด การทำเซรามิกสุโขทัย การทำว่าวดู้ดู้ด การทำสังคโลก ในชุมชนเครื่องปั้นดินเผาศรีสัชนาลัย บ้านเกาะน้อย การทำพิมพ์พระสุโขทัยที่บ้านพระพิมพ์ลัทธิธรรมศิลป์ และการเย็บอบบ้านน้ำเขียว

การรับรู้ที่มีความสำคัญรองลงมาในอันดับที่ 2 (Mean = 3.79) คือ กิจกรรมการทำเครื่องประดับจากโลหะมีค่า ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมทำเครื่องประดับเงินโบราณศรีสัชนาลัย การทำทองสุโขทัย การแกะพระพุทธรูปไม้ ที่วัดพญาวัด การเขียนอักษรตัวเมืองแบบล้านนา ที่วัดพญาวัด การประดิษฐ์ดอกกุหลาบจากใบเตยที่ชุมชนพื้นถิ่นตะเคียนเตี้ย และการทำต้นผึ้ง ตำนกพอกวน

การรับรู้ที่มีความสำคัญรองลงมาในอันดับที่ 3 (Mean = 3.72) คือ กิจกรรมการเจียรไนหิน และการทอผ้าพื้นเมือง ซึ่งประกอบด้วย การเจียรไนหินขาวดอกพระร่วง การทอผ้าพื้นเมืองน่านที่บ้านชาวหลวง การทอผ้าพื้นเมืองน่านที่โฮงเจ้าฟองคำ และเรียนนาฏศิลป์สุโขทัย ระบายสีลายสังคโลก

การรับรู้ที่มีความสำคัญลำดับสุดท้าย 4 (Mean = 3.72) คือ กิจกรรมการทำอาหารพื้นบ้านเฉพาะถิ่น ซึ่งประกอบด้วย การทำอาหารพื้นบ้านด่านซ้าย การทำผักสะทอน และการทำอาหารพื้นบ้าน ชุมชนครัวหนองเสือ

การรับรู้ที่มีความสำคัญรองลงมาในอันดับที่ 5 (Mean = 3.68) คือ กิจกรรมการทำผ้าหม่ม และการฝึกการนวดแผนไทย ซึ่งประกอบด้วย การทำผ้าหม่มนมเชียงคาน ร้านสุณิพร และการนวดแบบกัวชาและการนวดแผนไทยที่ชุมชนพื้นถิ่นตะเคียนเตี้ย

การรับรู้ที่มีความสำคัญรองลงมาในอันดับที่ 6 (Mean = 3.63) คือ การเรียนรู้วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพด้วยการลงมือปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย การปลูกพืชผักสมุนไพรพื้นบ้านที่ชุมชนพื้นถิ่นตะเคียนเตี้ย การทำพวงมโหตรที่ชุมชนพื้นถิ่นตะเคียนเตี้ย การตกปลาหรือตกหมึกที่บ้านบางละมุง การลากหมึกหอมในช่วงกลางวันเกาะช้าง และการตกหมึกกล้วยในช่วงกลางคืนที่เกาะช้าง

การรับรู้ที่มีความสำคัญรองลงมาในอันดับที่ 7 (Mean = 3.46) คือ การทดลองทำงานหัตถกรรมประณีตศิลป์ที่ใช้ฝีมือ ซึ่งประกอบด้วย การวาดลายบนหน้ากากผีขนน้ำ การทำลูกปัดแบบโบราณแบบทวารวดี การเลี่ยมหอยตะเภา การเขียนลวดลายสังคโลกลงผืนผ้า บ้านปรีดาภิรมย์ การทำกังหันน้ำโบราณที่บ้านหนองฟ้าแลบ และการร้อยลูกปัดโบราณเป็นกำไลข้อมือ หรือ สร้อยคอที่บ้านดินรมน้ำรือสอร์ท

การรับรู้ที่มีความสำคัญรองลงมาในอันดับที่ 8 (Mean = 2.22) คือ กิจกรรมการย้อมสีผ้าด้วยโคลน ซึ่งประกอบด้วย การทำผ้าหมักโคลนที่บ้านนาต้นจัน และการทำข้าวเปี๊ยะที่บ้านนาต้นจัน

การรับรู้ที่มีความสำคัญรองลงมาในอันดับที่ 9 (Mean = 2.09) คือ กิจกรรมการทำอาหารพื้นเมือง ซึ่งประกอบด้วย การทำอาหารพื้นบ้าน แกงซี่เหล็ก บ้านนครชุม จ.กำแพงเพชร การทำวันสมุนไพร ตามวิถีชนบทชุมชนพื้นถิ่นตะเคียนเตี้ย และการทำขนมยาคอนวาลิชวีตมุสลิมจาก (บ้านน้ำเขียว)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความสนใจของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในภาพรวม

ความสนใจของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	Mean	S.D.
1. การทดลองทำงานหัตถกรรมพื้นบ้าน	3.86	0.312
2. การทดลองทำงานหัตถกรรมประณีตศิลป์ที่ใช้ฝีมือ	3.56	0.408
3. กิจกรรมการทำเครื่องประดับจากโลหะมีค่า	3.78	0.344
4. การเรียนรู้วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพด้วยการลงมือปฏิบัติ	3.89	0.270
5. กิจกรรมการเจียรไนหินและการทอผ้าพื้นเมือง	3.87	0.272
6. กิจกรรมการย้อมสีผ้าด้วยโคลน	3.84	0.324
7. กิจกรรมการทำอาหารพื้นเมือง	3.59	0.421
8. กิจกรรมการทำผ้าหมักและการฝึกการนวดแผนไทย	3.83	0.420
9. กิจกรรมการทำอาหารพื้นบ้านเฉพาะถิ่น	3.63	0.363

จากตารางที่ 2 เยาวชนมีความสนใจในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การเรียนรู้วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพด้วยการลงมือปฏิบัติ (Mean = 3.89) กิจกรรมการเจียรไนหินและการทอผ้าพื้นเมือง (Mean = 3.87) การทดลองทำงานหัตถกรรมพื้นบ้าน (Mean = 3.86) กิจกรรมการย้อมสีผ้าด้วยโคลน (Mean = 3.84) กิจกรรมการทำผ้าหมักและการฝึกการนวดแผนไทย (Mean = 3.83) กิจกรรมการทำเครื่องประดับจากโลหะมีค่า (Mean = 3.78) ตามลำดับ และเยาวชนมีความสนใจในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

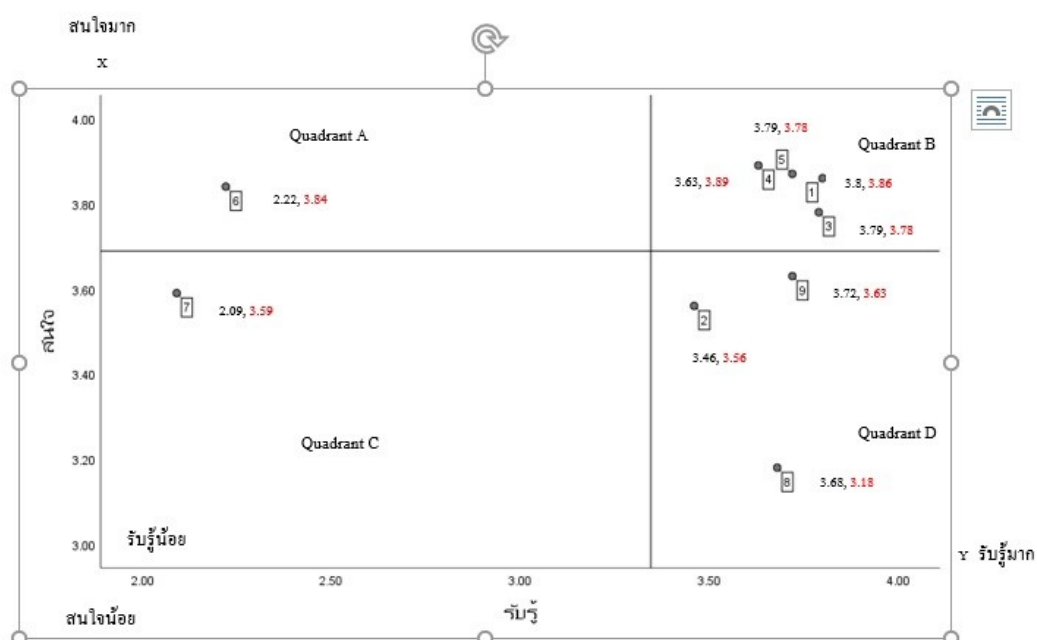
ค่อนข้างมาก ได้แก่ กิจกรรมการทำอาหารที่บ้านเฉพาะถิ่น (Mean = 3.63) กิจกรรมการทำอาหารพื้นเมือง (Mean = 3.59) และการทดลองทำงานหัตถกรรมประณีตศิลป์ที่ใช้ฝีมือ (Mean = 3.56) ตามลำดับ

การเปรียบเทียบการรับรู้ของเยาวชนกับความสนใจในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พบว่า เมื่อนำค่าระดับการรับรู้และค่าระดับความสนใจของแต่ละปัจจัยมาวิเคราะห์ด้วยเทคนิค IPA ที่จุดตัด (ดังภาพที่ 2) เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ไปปรับปรุงแต่ละปัจจัยทำให้แบ่งคุณลักษณะออกเป็นจุดภาค พบว่า ปัจจัยการรับรู้และความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนส่วนใหญ่อยู่ใน จุดภาค B ซึ่งหมายถึง เยาวชนมีการรับรู้ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาก หรือรู้จักเป็นอย่างดี และความสนใจมาก ได้แก่ การหัตถกรรมพื้นบ้าน การทำเครื่องประดับจากโลหะมีค่า การเรียนรู้วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพ การเจียรไนหินและการทอผ้าพื้นเมือง แสดงให้เห็นว่าชุมชนที่จัดกิจกรรมเหล่านี้สามารถตอบสนองได้เป็นอย่างดีในกิจกรรมที่เยาวชนมีการรับรู้มาก ดังนั้น ชุมชนเจ้าบ้านผู้จัดกิจกรรมต้องรักษาคุณภาพให้อยู่ในระดับสูงต่อไป ทำดีอยู่แล้วให้ทำดีต่อไป ไม่จำเป็นต้องโฆษณาหรือส่งเสริมเพราะเยาวชนรู้จักดีอยู่แล้วและสนใจมาก

กิจกรรมที่ตกอยู่ในจุดภาค D นี้ หมายถึง เยาวชนรู้จักกิจกรรมการท่องเที่ยวด้านการทดลองทำงานหัตถกรรมประณีตศิลป์ที่ใช้ฝีมือ การทำผ้าไหมและการฝึกการนวดแผนไทย และการทำอาหารพื้นบ้านเฉพาะถิ่น เป็นอย่างดีแต่มีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้น้อย ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวหรือชุมชนเจ้าบ้านยังไม่ต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษและปรับปรุงแก้ไขอย่างเร่งด่วน

สำหรับปัจจัยที่อยู่ในจุดภาค A ซึ่งหมายถึง เยาวชนได้มีการรับรู้ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์การย้อมสีผ้าด้วยโคลนค่อนข้างน้อย หรือ ยังไม่รู้จักกิจกรรมดังกล่าว แต่มีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวมาก ดังนั้นสิ่งที่ชุมชนเจ้าบ้านผู้จัดกิจกรรมต้องทำก็คือต้องเพิ่มการสร้างการรับรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นทำการตลาดด้วยการเชิญสื่อมวลชนมาทำรายการสารคดี การจัด Familiarization tour หรือการโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนรู้จักกิจกรรมในกลุ่มนี้ให้มากขึ้น

สำหรับปัจจัยที่อยู่ใน จุดภาค C ซึ่งหมายถึง เยาวชนมีการรับรู้ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านการทำอาหารพื้นเมืองน้อยและมีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมน้อยด้วยเช่นเดียวกัน แหล่งท่องเที่ยวสามารถเลื่อนการปรับปรุงออกไปก่อน เนื่องจากปัจจัยดังกล่าว เยาวชนไม่ได้ให้ความสำคัญ ดังนั้น ชุมชนเจ้าบ้านผู้จัดกิจกรรมจึงยังไม่มีควมจำเป็นต้องรีบแก้ไข หรือปรับปรุงกิจกรรม เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่เยาวชนให้ความสำคัญในระดับต่ำเมื่อเทียบกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อื่น ๆ ชุมชนอาจยุติการส่งเสริม หรือพัฒนากิจกรรมนี้

ภาพที่ 2 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการรับรู้ของเยาวชนกับความสนใจในการทำกิจกรรม
การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดย IPA

อภิปรายผล

การรับรู้ที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การทดลองทำงานหัตถกรรมพื้นบ้าน อาจเป็นเพราะเยาวชนเป็นวัยกำลังต้องการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่แปลกใหม่ ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบการทดลองทำกิจกรรมพื้นบ้านต่างๆ ทำให้เป็นสิ่งที่เยาวชนให้ความสนใจและรับรู้ถึงการทำการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นอกจากนี้เยาวชนถือเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศชาติในด้านต่างๆ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนสามารถใช้การจัดการการท่องเที่ยวผ่านการจัดการกิจกรรมประเภทต่างๆ เป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนให้มีคุณภาพ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการ โดยการพัฒนาเยาวชนในองค์รวมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้เยาวชนเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพอันเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ อีกทั้งการจัดการการท่องเที่ยวสำหรับเยาวชนอย่างถูกวิธียังช่วยให้เยาวชนได้รับความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งสอดคล้องกับพิศาล แก้วอยู่ และ ประกอบศิริ ภักดีพินิจ (2557) ที่ได้ศึกษาศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มหัตถกรรมจักสานผักตบชวาในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยว

เชิงสร้างสรรค์โดยมีปราชญ์ชาวบ้านคอยให้คำแนะนำระหว่างการทำกิจกรรม ในระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมนักท่องเที่ยวยังสามารถพักแรมในที่พักอาศัยของกลุ่มหัตถกรรมจักสานผักตบชวาได้ แม้หัตถกรรมจักสานผักตบชวาจะมีเอกลักษณ์และต้นทุนทางภูมิปัญญาของคนในชุมชน

โดยภาพรวมความสนใจของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อยู่ในระดับค่อนข้างมาก โดยเยาวชนมีความสนใจด้านการเรียนรู้วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพด้วยการลงมือปฏิบัติมากที่สุด อาจเนื่องมาจากเยาวชนมีความสนใจกิจกรรมการท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ การเรียนรู้วิถีชีวิตของท้องถิ่นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เยาวชนให้ความสนใจเป็นพิเศษ ซึ่งสอดคล้องกับ Thorndike & Hagan (1961) ที่กล่าวถึง ความสนใจว่าเป็นแนวโน้มในการแสวงหาและเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง โดยทำแล้วรู้สึกเพลิดเพลินต่อสิ่งที่ได้ทำ และมีความภาคภูมิใจที่ได้ทำในกิจกรรมนั้น ๆ และสอดคล้องกับ ลักษณะวดี บุญยะศิรินันท์ (2557) ที่พบว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมและความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวสามารถส่งผลถึงการพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเอง นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การเข้าใจในกระบวนการผลิตและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างถ่องแท้จากประสบการณ์จริง จะทำให้เกิดการจดจำและความประทับใจ ทำให้เกิดการตระหนักถึงการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ลดการใช้ที่เกินจำเป็นและลดของเสีย ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และการประสานความร่วมมือระหว่างส่วนงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของเยาวชนกับความสนใจในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พบว่า กิจกรรมการทำอาหารพื้นเมือง การทำงานหัตถกรรมประดิษฐ์ที่ใช่มือ การทำผ้าไหม การฝึกการนวดแผนไทย และการทำอาหารพื้นบ้านเฉพาะถิ่น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เยาวชนให้ความสนใจน้อยนั้น ควรยุติการส่งเสริม สำหรับกิจกรรมการย้อมสีผ้าด้วยโคลนต้องเสริมสร้างการรับรู้ให้มากขึ้นเพราะเยาวชนยังรู้จักน้อยแต่ให้ความสนใจในกิจกรรมนี้มาก ส่วนกิจกรรมการหัตถกรรมพื้นบ้าน การทำเครื่องประดับจากโลหะมีค่า การเรียนรู้วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพ การเจียรไนหินและการทอผ้าพื้นเมือง เป็นกิจกรรมที่มีการจัดการที่ดีอยู่แล้วให้รักษามาตรฐานให้ต่อไป ไม่จำเป็นต้องโฆษณาหรือส่งเสริมเพราะเยาวชนรู้จักดีและยังมีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมอยู่ในระดับสูงอยู่ อาจเป็นเพราะเยาวชนมีการรับรู้ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มากและความสนใจมาก เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่มีความน่าสนใจ การใช้ความสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมของนักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วมในวิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ การใช้ความสร้างสรรค์เป็นฉากหลังของการท่องเที่ยว เป็นรูปแบบที่นำขึ้นมาเพื่อสร้าง “บรรยากาศ” และ เพิ่ม “เสน่ห์” ให้กับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทำให้ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลงานวิจัยครั้งนี้

1. จากผลการวิจัย พบว่า เยาวชนมีการรับรู้กิจกรรมการตลาดทำงานหัตถกรรมประณีตศิลป์ที่ใช้ฝีมือ การทำผ้าห่ม การฝึกการนวดแผนไทย และการทำอาหารพื้นบ้านเฉพาะถิ่นมากแต่มีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้น้อย ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวและชุมชนอาจเน้นการส่งเสริม การสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนให้หันมาสนใจกิจกรรมการท่องเที่ยวเหล่านี้ให้มากขึ้น หรือเน้นการประชาสัมพันธ์ พัฒนากิจกรรมโดยเจาะกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจในกิจกรรมของชุมชนตนเองจริงๆ โดยการนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ที่กลุ่มเยาวชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เพื่อให้ความรู้และดึงดูดความสนใจมากขึ้น

2. จากผลการวิจัย พบว่า เยาวชนมีการรับรู้ต่อกิจกรรมด้านวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการออกแบบสินค้าพื้นเมือง เช่น การย้อมสีผ้าด้วยโคลน ค่อนข้างน้อยแต่มีความสนใจในกิจกรรมดังกล่าวมาก ดังนั้น ผู้ประกอบการและสถาบันการศึกษาสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างการรับรู้ให้มากขึ้นโดยการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เพื่อสามารถเข้าถึงกลุ่มเยาวชนได้มากขึ้น

3. จากผลการวิจัย พบว่า เยาวชนมีการรู้จักกิจกรรมการท่องเที่ยวด้านการตลาดทำงานหัตถกรรมประณีตศิลป์ที่ใช้ฝีมือ การทำผ้าห่ม การฝึกการนวดแผนไทย และการทำอาหารพื้นบ้านเฉพาะถิ่นแต่ในทางกลับกันเยาวชนมีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมน้อย ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวชุมชนควรสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนเฉพาะกลุ่มที่มีความสนใจจริงๆ ให้หันมาสนใจกิจกรรมการท่องเที่ยวเหล่านี้ให้มากขึ้น โดยการนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ที่กลุ่มเยาวชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เพื่อให้ความรู้และดึงดูดความสนใจมากขึ้น

4. จากผลการวิจัย พบว่า เยาวชนมีการรับรู้และมีความสนใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านการทำอาหารพื้นเมืองน้อย ดังนั้น หน่วยงานด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนควรกำหนดกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวให้เยาวชนมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเพิ่มมากขึ้น และสร้างแรงจูงใจให้แก่กลุ่มเยาวชนในการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับการทำอาหารพื้นเมือง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้และความสนใจของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในแต่ละภูมิภาคในประเทศไทย เพื่อทราบความแตกต่างตามบริบทพื้นที่
2. ควรศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายในมุมมองที่แตกต่างกัน
3. ควรศึกษาประเด็นความสนใจของเยาวชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเชิงลึก เพื่อทราบถึงความสนใจของกลุ่มเยาวชนและเชื่อมโยงไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- พิศาล แก้วอยู่ และประกอบศิริ รักดีพินิจ. (2557). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยการปรับใช้หัตถกรรมจักสานผักตบชวาในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. **เอกสารการประชุมวิชาการการพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ครั้งที่ 4 ประจำปี 2557 “Rethink : Social Development for Sustainability in ASEAN Community”**. 11 – 13 มิถุนายน 2557. น. 321 – 329.
- ลักษณาวดี บุญยะศิรินันท์. (2557). แนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ในประเทศไทย. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ. (2556). **การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).
- Cochran, W. G. (1977). **Sampling techniques** (3rd ed.). New York: John Wiley & Sons.
- Martilla, J. A., & James, J. C. (1977). Importance-performance analysis. **Journal of Marketing**, 41(1), 77–79.
- Thorndike, R. L. & Hagen, E. P. (1977). **Measurement and Evaluation in Psychology and Education**. 4 th ed. New York : Wiley.